

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

4. Садовничий В. А. Компьютерная система проверки знаний студентов // Высшее образование в России. – 1994. – № 3. – С. 20–26.
5. Педагогическая диагностика / Под ред. К. Ингенкампа; перевод с нем. – М., 1991. – 525 с.
6. Аванесов А. А. Тесты в социологическом исследовании. – М.: Наука, 1989. – 237 с.
7. Фетисов В. С. Комп'ютерні технології в тестуванні: навчально-методичний посібник. – Ніжин: видавець ПП Лисенко М. М., 2011. – 140 с.
8. Булах І. Є. Створюємо якісний тест: навчальний посібник / Булах І. Є., Мруга М. Р. – К.: Майстер-клас, 2006. – 160 с.

Санькова Ю. А.*

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ КУРСАНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА «ЛЮДИНА І СВІТ»

Стаття розкриває основні методи та підходи щодо розвитку критичного мислення курсантів при вивченні предмета «Людина і світ».

Сучасний етап розвитку суспільства пов'язаний зі зростанням кількості потоків інформації, змінами в технологіях, розширенням соціокультурних зв'язків, посиленням процесу євроінтеграції. Цей стан речей зумовлює зміст стратегічних завдань, які покликана вирішувати загальноосвітня школа, готуючи особистість до життя в суспільстві. А саме, активно застосовувати теоретичні знання для аналізу, узагальнення й оцінки особистісних і суспільних явищ, пошуку обґрунтованих рішень у процесі навчання та іншої діяльності, відстоюючи водночас свої переконання та власну життєву позицію [2]. Тому на сьогоднішній день актуальним залишається твердження видатного американського мислителя минулого століття Джона Дьюї, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в наданні інформації учням, а в тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення, навички мислення, котрі дають змогу адекватно оцінювати нові обставини і формувати стратегію подолання проблем, які у них криються [1, с. 34].

Критичне мислення – це наукове мислення, сутність якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Головним чином йому притаманні такі властивості, як усвідомленість та самовдосконалення.

Використання методики критичного мислення під час вивчення навчального предмета «Людина і світ» дає можливість курсантам систематизувати отримані раніше знання з інших предметів стосовно суспільних явищ а також сприяє соціальному самовизначенню молодого покоління.

Інтерес до технології критичного мислення як освітньої інновації виник в Україні наприкінці ХХ століття. У зарубіжній і вітчизняній психолого-педагогічній думці цю категорію у своїх наукових працях досліджували Дж. Брунер, Л. Виготський,

* © Санькова Ю. А.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Д. Дьюї, Д. Клустер, А. Кроуфорд, М. Ліпман, Д. Макінстер, В. Мисан, С. Метьюз, Р. Пауль, Ж. Піаже, С. Терно, О. Тягло, П. Щедровицкий, Д. Халперн та інші вчені. Український учений, відомий дослідник проблеми критичного мислення О. Тягло, акцентуючи увагу на важливості цієї методики в умовах інформаційного суспільства, зазначає, що «критичне мислення – це і є той тип мислення, що забезпечує самостійні та відповідальні дії, що характеризується постійним самовдосконаленням» [4, с. 5].

Метою даної статті є розгляд основних підходів та методів розвитку критичного мислення курсантів при вивченні курсу «Людина і світ».

Існує чимало методів і прийомів, які застосовуються при критичному мисленні. Розглянемо основні з них, які використовуються нами на заняттях курсу «Людина і світ» в Херсонському морехідному училищі рибної промисловості.

«Генератор ідей» – прийом організації індивідуальної й групової форми роботи курсантів на початковій стадії заняття, коли йде актуалізація наявного в них досвіду й знань. Він дозволяє з'ясувати все, що знають або думають курсанти з обговорюваної теми заняття. Обмін інформацією проводиться за такою процедурою:

- ставиться пряме запитання про те, що відомо курсантам з тієї або іншої теми, кожен курсант згадує й записує в зошиті все, що знає з тієї або іншої теми (індивідуальна робота, тривалість 1-2 хв.);

- потім відбувається обмін інформацією в парах або групах. Курсанти діляться один з одним відомими знаннями (групова робота). Час на обговорення не більше 3 хв. Це обговорення повинно бути організованим, наприклад, курсанти повинні з'ясувати, у чому збіглися наявні подання, із приводу чого виникли розбіжності;

- далі кожна група по колу називає якусь одну відомість або факт, при цьому не повторюючи раніше сказаного (складається список ідей);

- усі відомості коротко, у вигляді тез записуються викладачем на дошці (без коментарів), навіть якщо вони помилкові; усі помилки виправляються пізніше, під час освоєння інформації.

Цей метод, по-перше, допомагає визначити вже існуючі знання курсантів з обговорюваної теми; по-друге, учить виділяти головні ознаки суспільних відносин, явищ та процесів; по-третє, формує навички роботи в групі.

«Концептуальна таблиця» – прийом використовується коли передбачається порівняння трьох і більше аспектів або питань. Таблиця будується так: по горизонталі розташовується те, що підлягає порівнянню, а по вертикалі – різні риси, властивості, за якими це порівняння відбувається.

«Кластери» – графічний спосіб організації навчального

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

матеріалу. Кластери – малюнок форма, зміст якої в тому, що в середині аркуша або дошки записується основне слово (ідея, тема), а з двох боків від нього фіксується інформація, якимось чином з ним пов'язана. У центрі тема, довкола неї – великі змістовні одиниці, поєднуємо їх прямими лініями з темою.

Метод переконливої аргументації. Аргументація – це низка пов'язаних суджень, спрямованих на переконання слухачів в істинності висновку, що складається з таких частин:

1) висновок – думка, що підлягає доведенню (відповідає на питання «що?»);

2) посилення – аргумент, що підтримує висновок (відповідає на питання «чому?»);

3) припущення – твердження, не підкріплене жодними доказами;

4) визначник – обмеження, яке накладається на висновок;

5) контраргумент – доводи, що спростовують висновок.

Аргументація вважається переконливою, якщо витримані такі умови:

– посилення достовірні та несуперечливі; відповідають висновку й створюють для нього достатню підтримку;

– були розглянуті та оцінені контраргументи, і виявилось, що вони не суперечать висновку.

Критичне мислення є необхідним при розв'язуванні завдань, формуванні висновків, оцінюванні та прийнятті рішень. Такому типу мислення притаманні обґрунтованість, цілеспрямованість, побудова логічних умовиводів, створення узгоджених поміж собою логічних моделей, прийняття аргументованих суджень. Як визначає С. Терно: «Мета критичного мислення полягає у встановленні об'єктивної істини. Критичне мислення починається з постановки питань і з'ясування проблем, які потрібно вирішити, прагне до переконливої аргументації. Критичне мислення є мисленням соціальним. Будь-яка думка перевіряється і відшліфовується, обговорюється з іншими» [3, с. 10].

Розвивати критичне мислення неможливо без розв'язання проблемних завдань, що одночасно мотивують курсантів до навчання та дають можливість сформувати власне судження з проблемного питання. Розглянемо на прикладі вивчення теми «Поняття нації. Нація та націоналізм. Формування політичної нації в Україні». Готуючись до даного заняття, курсанти об'єднуються у творчі групи для виконання проектів: 1 група – «Аналітики»; 2 група – «Історики»; 3 група – «Літератори»; 4 група – «Соціологи». На початку заняття доречно поставити проблемне питання: «Чи є українці окремою, сформованою, самобутньою нацією?».

Вирішення цієї проблеми може бути здійснено методом захисту курсантських проектів, що визначають різні аспекти формування української нації, а саме:

1. Захист курсантський проекту «Істориків» на тему: «Історичний процес формування української держави». Даний

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

проект узагальнює знання курсантів з курсу «Історія України», дає можливість проаналізувати досвід боротьби українців за створення власної держави – від Київської Русі, Козацької республіки XVII століття, Української демократичної революції 1917-1920 рр. до проголошення незалежної України.

2. Курсантський проект «Літературів» на тему: «Доля українського народу в працях Т. Шевченка та І. Франка» – визначає особливості, традиції та мовні аспекти української ідентифікації.

3. Курсантський проект «Аналітиків» на тему: «Проблема українського націоналізму в працях видатних діячів початку XX століття» – дослідження історіографії українського націоналізму на основі творів Михайла Грушевського «Хто такі українці, і чого вони хочуть» та Дмитра Донцова «Дух нашої давнини», «Націоналізм».

4. Курсантський проект «Соціологів» – дослідження на тему: «Розвиток міжнаціональних відносин в Україні», що визначає державну політику у сфері міжнаціональних та міжконфесійних відносин. Акцент робиться на рівних умовах розвитку як титульної, української нації, так і інших 130 націй та народностей, що проживають в Україні.

Кожна група має зробити власний висновок на загальне проблемне питання, виходячи з власного ракурсу дослідження. Заслухавши всі проекти, курсанти мають прийти до вирішення основного проблемного питання заняття: «Чи є українці окремою, сформованою, самобутньою нацією?» Це можливо зробити методом «Мікрофон», акцентуючи увагу курсантів на основних ознаках нації (власна територія, власна мова, національна самосвідомість, звичаї та традиції, спільне походження та інше). Наприкінці заняття, використовуючи методику розвитку критичного мислення, яка передбачає моделювання власних шляхів до вирішення вже відомих проблем, пропонуємо творче домашнє завдання для курсантів: «Розробити правила співжиття та праці всіх етносів, що живуть в межах Української держави».

Вправи, які виконують курсанти, вимагають від них відповідального ставлення до прийняття рішень; слід заохочувати їх до розгляду проблем із різних точок зору, ураховуючи різні думки. Така методика дозволяє курсантам краще усвідомлювати минуле і сучасне; а навички критичного мислення допомагають стати відповідальними громадянами і свідомо обирати свою долю та впливати на неї. Отже, як визначає О. Тягло, «критичне мислення залучається на першому етапі як розмірковування (зіткнення з проблемою), другий етап розгортається на рівні загального та історичного мислення (операційний та предметний рівень), третій та четвертий етапи (переструктурування та обґрунтування) також потребують залучення процедур критичного мислення... Критичне мислення використовується для розв'язування проблемних ситуацій, які не можуть бути

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

вирішені простим пригадуванням інформації або застосуванням відомих, а тому простих процедур (навичок). [4, с. 48].

Робота над вирішенням проблемних завдань мусить переконатися курсантів у тому, що вкрай потрібно розуміти й приймати іншу точку зору за наявності переконливих аргументів, тобто бути толерантним. Суперечності в оцінках суспільних подій та процесів обов'язково повинні спонукати вихованців самостійно аналізувати ситуацію й робити висновки,

Таким чином, розвиток критичного мислення стає дуже актуальним під час інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, соціально-економічних обставин, без ефективного розв'язання проблем, значну частину яких неможливо передбачити. А тому головною метою викладача є формування інтелектуальної особистості з активною громадянською позицією, яка готова реалізувати свої права та обов'язки і бути відповідальною перед суспільством і державою за свої вчинки.

Література:

1. Баханов К. О. Професійний довідник вчителя історії. – Х.: Основа, 2011. – 239 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 24 «Державний стандарт базової і повної середньої освіти». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF>
3. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії) / С. О. Терно: [посібник для вчителя]. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. – 105 с.
4. Тягло О. В. Критичне мислення як освітня інновація // Вісник університету внутрішніх справ. – 1997. – Вип. 2. – С. 229–232.

Токарчук О. В.*

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ПОСТАТЕЙ)

У статті розкривається необхідність розвитку національної свідомості студентів в умовах сучасної України, характеризується доцільність використання в цьому процесі матеріалу з вивчення історичних постатей.

Розбудова, а зараз і необхідність відстояти незалежність Української держави потребує консолідації та інтеграції зусиль всієї нації. У зв'язку з цим актуалізується потреба в розвитку національної свідомості студентської молоді, що є одним із головних завдань освіти.

Відповідно до Державного стандарту вищої освіти вимоги до освітніх рівнів вищої освіти містять вимоги до рівня сформованості в особистості соціальних і громадянських якостей з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності,

* © Токарчук О. В.